

Az iratanyagban sok olyan egyedi irat is van, amely közművelődési célra, kiállításokon való bemutatásra is kitűnően alkalmas. Ilyenek pl.: Bánki Donát, Eötvös József, Eötvös Loránd, Herman Ottó és Rómer Flóris levelei, valamint azok a dokumentumok, amelyek az egyetemi hallgatók sporteredményeiről, az olimpián szerepelt sportolóinkról, avagy a Feszty-körkép "könyvtári" őrzéséről tájékoztatnak.

A kötetet gondosan összeállított név- és tárgymutató egészíti ki, amely nemcsak a kiadvány használatát könnyíti meg, hanem megfelelő eligazítást is nyújt mindazoknak, akik az iratokat kutatni kívánják.

KISS Dezső

DAILY, Jay E.: Cataloging phonorecordings. Problems and possibilities. New York, Dekker, (1975). XVI.1972 p. /Practical library and information science 1./

HANGFELVÉTELEK KATALOGIZÁLÁSA PROBLÉMÁK ÉS LEHETŐSÉGEK

Fonotékák megszervezése a fejlődés jelenlegi állapotában számtalan problémát vet fel, mivel még nincsenek elfogadott, végleges szabványok. A tárgyalta problémák minden könyvtárat érintenek, a legkisebbtől a Library of Congressig. A javasolt leirási szabályzat az International Standard of Bibliographic Description (Nemzetközileg egységes bibliográfiai leírás - ISBD) elvei alapján készült, manuális és gépesített rendszerekben is használható. A szabályzat az "unit entry", az "egységes rendszó" használatán alapszik.

A hangfelvételek, különösen a zenei felvételek azonosításához sokkal több adatot kell figyelembe venni, mint egy átlagos könyvéhez. Egy opera esetében a komponistán kívül a librettista, sok esetben az átdolgozó, a hangszerelő, továbbá a karmester, opera társulat, főszereplők stb. is figyelemre méltók. Olyan katalogizálási szabályzatra van szükség, amely lehetővé tenné, hogy a leírást középfokú képzettségű könyvtáros is el tudja végezni a legkisebb erőfeszítéssel, és a használó is könnyen hozzájuthasson a hangfelvétel információtartalmához.

A hangfelvételeknek két fő típusa van, a hanglemez és a hangszalag. Mindegyik többféle, gyártásilag szabványosított formában kerül forgalomba, pl. tekercs, kazetta. Tartalma lehet klasszikus zene, szórakoztató zene, jazz, beszéd, idegen nyelv, hanghatások.

A leíráshoz felhasználható adatokat elsősorban a lemezen vagy szalagdobozon, kazettán lévő cédula szolgáltatja, a különböző borítók csak másodsorban vehetők figyelembe. Adattípusok szerint tíz azonosítási mezőt állapítottak meg, ezek közül nem mindegyikkel lehet visszakeresést végezni. A tíz mező egy példával; ahogyan le kell olvasni a lemezről

1. Cím	Symphony 6, D. 589, C Major, "Little C Major"
2. Szerző	by Franz Schubert, 1797 - 1828

3. Előadó	Pref. by Alexander von Pitamic cond. Suddeutsche Philharmonic Orch. (Előad. -- karmester ...)
4. Fogalmazó (nem visszakereshető)	Cassette Music, for Polyband Gesellschaft, Munich
5. Gyártási szám "	CMC 8 S 525
6. A hangfelvétel típusa "	Cartridge 8 track Stereo (kazetta tár 8 sáv sztereo)
7. Gyártó sorozatszám (sokszor egyezik a 4-5 mezőkkel) (nem visszakereshető)	Cassette Music Corporation CMC 8 S 525
8. Közreműködőkkel kapcsolatos fontos kiegészítések (nem visszakereshető)	-----
9. Tartalom	Track one:..... (első sáv:.....)
10. Rendszavak és tárgyszavak	Piano and Orchestra. Orchestra Zongora és zenekar, Zenekar.

Az adatok sorrendje és formája az egyes mezőkben

1. Cim. Sokféle változata lehetséges, ez adódik egyrészt a külső borító, lemez vagy kazetta címke közötti eltérésekből, másrészt a többféle elfogadott elnevezésből. Egyetlen áthiatalás az egységes cím "unit title", amelyet a mű műfajából alkottak, s egy központi listán közzétehető.

Pl. Mozart: C dur szimfónia, K. 551, "Jupiter".

Leírás: Symphony in C No. 41, K. 551, "Jupiter"

Sorrendben első az egységes cím, majd következik a hangnem és opusz szám, a konvencionális elnevezés (Jupiter) és a borítón lévő egyéb címek felvétele a könyvtártól függ.

2. Komponista, szöveggényviro, közreműködő, vagyis mindazok, akiktől a hangfelvétel információtartalma származik. Pl. Verdi opera Shakespeare nyomán, szöveggényviro Boito, aki maga is irt operákat. Leírás sorrendjében első a komponista, majd következik a szöveggényviro és közreműködő. A hangfelvételek műszaki tulajdonságaiból több probléma adódik. Egy lemezre nem fér rá az egész darab, vagy nem tölti ki a teljes lemezt és a végére egy rövid darabot még felvesznek. Főbb utasítások a megoldásra: egy mű több lemezen jelenik meg, akkor egy műként kell leírni. Ennek fordítottja is érvényes, egy hangfelvételen több mű van, egyenként önállóan kell leírni a darabokat. Részletekből összeállított albumokat a kiadó által adott címen kell felvenni, a könyvtártól függ, hogy analitikus feldolgozást készít-e.

3. Előadó. A hangfelvételek azonosításának nagyon fontos eleme, sok esetben nem a szerző, hanem az előadó a fontosabb a használó számára. Gyakori a szórakoztató zenei felvételek esetében. A szerzők és közreműködők nevétől a "Pref. by" (Előad.) rövidítés választja el. A felsorolásban első a karmester, majd a zenekar és szólisták következnek. A szólisták neve után a hangszer vagy énekhang típusának megjelölése szintén egységes.

Pl. Ojstrah, Dávid, hegedű, Del Monaco, Mario, tenor.

Nem visszakereshető mezők: a 4-5-6-7-mezők a hangfelvétel műszaki jellemzőit írják le.

4. Forgalmazó cég neve. A gyár, gyártó cég nem kerül felvételre.

5. Gyártási szám. Egy adott felvételt jelent, tulajdonképpen az adott dokumentum legpontosabb azonosítója lehetne. A gyakorlatban azonban megbízhatatlan jelölés, mert a gyártó cégek számozása nem következetes és nem egységes.

6. A hangfelvétel típusa. Akkor kell felvenni, ha a gyűjtemény többfélért tartalmaz (lemez, magnetofon tekercs, kazetta). A hangfelvételek műszaki jellemzői szabványosítottak (sebesség, lejátszási idő), a gyártó cég közli a hangfelvételen lévő címkéken. Ezek ismerete fontos a kezelés szempontjából.

7. Gyártási sorozatszám. Kiadók sokszor sorozat formájában jelentenek meg több művet. A sorozat nevét és az egyes művek számát tartalmazza ez a mező. Gyakran a sorozatszám azonos a gyártási számmal. Ha a könyvtár maga is készít felvételeket, akkor azok műszaki adatait, készítési időpontját veszi fel a 4-5 mezőre. Ha a könyvtár csak vásárol hangfelvételeket, akkor a 7. mező helyett lehet a 4-5-t használni.

8. Kiegészítő megjegyzések a közreműködőkkel kapcsolatban.

A nem kereshető mezők a rövidített leirási formában elhagyhatók, bár általában a 6-7 mezők fontosak a felvételek használata szempontjából.

9. Tartalom. Nem a felvett mű, hanem az adott hangfelvétel tartalma. A lemezek oldalain, magnetofon szalagok különböző sávjain a mű melyik részlete következik.

10. Azoknak a rendszavaknak a felsorolása, amelyek alatt a mű visszakereshető. A nem tulajdonnév jellegű rendszavak manuális visszakereséséhez használható két segédeszköz, az egységes címek - tulajdonképpen a zenei és prózai műfajok - listája és a tárgyszavak listája, amely az előadásban használt eszközöket sorolja fel négy típusba sorolva, hangok, zenekar, hangszerek, egyéb hangok (elektronikus, állati).

Az USA-ban a hazai gyártású lemezekről a L.C. leirási rendszerével készült cédulákat bármelyik könyvtár beszerezheti. A L.C. leirási szabályzata a nyomtatott zeneművek leírását alkalmazza a hangfelvételekre, ragaszkodva a könyvek leirási formáihoz.

A tanulmány az egységes rendszerek használatával készült teljes és rövidített leírások példatárával zárul.

TÖRÖK Sára